

УКРАЇНЦІ В ЕСТОНІЇ: ПРОБЛЕМИ АСИМІЛЯЦІЇ ТА ІНТЕГРАЦІЇ

Розглянуто передумови виникнення і сучасний стан української діаспори в Естонії. Висвітлено проблеми асиміляції та необхідність інтеграції українців в естонське суспільство. Розкрито діяльність українських національно-культурних організацій в країні. Наголошено на ролі української держави у підтримці діаспори Естонії.

Ключові слова: українська діаспора, асиміляція та інтеграція українців, національно-культурні організації Естонії.

Рассмотрены предпосылки возникновения и современное состояние украинской диаспоры в Эстонии. Освещены проблемы возникновения и необходимость интеграции украинцев в эстонское общество. Раскрыта деятельность украинских национально-культурных организаций в стране. Подчеркнуто роль украинского государства в поддержке диаспоры в Эстонии.

Ключевые слова: украинская диаспора, ассимиляция и интеграция украинцев, национально-культурные организации Эстонии.

The analysis of development preconditions as well as current status of Ukrainian diaspora in Estonia is observed. The problems concerning the process of assimilation and necessity for Ukrainians` integration into the Estonian society are revealed. The activities of the Ukrainian national and cultural organizations in the country are investigated. The role of Ukraine in support of the diaspora in Estonia is emphasized.

Key words: Ukrainian diaspora, assimilation and integration of the Ukrainians, National cultural organizations in Estonia.

Постановка проблеми. На сучасному етапі суспільного розвитку зростає вплив національних спільнот, що проживають поза територіями свого походження, на внутрішню і зовнішню політику держав, в яких вони перебувають, на відносини цих країн з їх Батьківщиною та систему міжнародних зв'язків загалом. В силу багатьох причин українці мешкають у великій кількості країн світу. Дослідження поширення української діаспори, особливостей її адаптації до умов відмінного етнокультурного простору з метою надання Україною дієвої допомоги є важливими завданням сучасної науки. Українці за кордоном переживають складні процеси асиміляції, втрати національної самобутності, зміни культурно-історичних орієнтирів і часто опиняються за межею економічної і соціальної активності. Усі ці проблеми повною мірою притаманні українській діаспорі в Естонії. Їх ефективно вирішення можливе у співпраці обох держав. А тому обрана тема дослідження має значну актуальність і високу суспільну значимість.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми національно-культурного розвитку української діаспори розглянуті у працях широкого кола авторів - В. Абліцова, Я. Балабана, В. Трощинського, С. Павлюка, І. Дзюби, І. Головацького, П. Кравчука, Є. Сверстюка, Ф. Заставного, Д. Прокопа, О. Субтельного та ін. Висвітленню місця та ролі українських діаспор у соціально-економічній структурі країн, де вони мешкають, присвячені роботи І. Кобзаря, О. Мармазової. Дослідженню історії

зародження української діаспори в Естонії, її сучасного стану, назрілих проблем та можливих шляхів їх вирішення приділено недостатньо уваги. Зокрема, ця проблематика порушується у працях доцента КНУ ім. Тараса Шевченка І. Винниченка, розкривається у численних публікаціях голови Конгресу українців Естонії В. Коник. Необхідність наукового осмислення суперечливих процесів, що відбуваються у середовищі діаспори країни і зумовило звернення до обраної теми.

Формування цілей статті. Постановка завдання. Метою публікації є дослідження процесів асиміляції та інтеграції української діаспори у суспільство Естонії. Досягнення мети можливе через вирішення наступних завдань: з'ясування передумов формування діаспори у цій країні, встановлення її чисельності та структури, організаційного становлення, культурно-освітньої діяльності, виявлення проблем, пов'язаних з асиміляцією, пошуку можливих шляхів сприяння української держави для її рівноправної інтеграції з естонським народом.

Виклад основного матеріалу. Закордонне українство відіграє важливу роль для утвердження України у міжнародній спільноті, насамперед як країни з давньою історією, багатою традиційною і сучасною культурою, творчим і працелюбним народом. Воно є важливим демографічним, інтелектуальним, соціально-культурним та інформаційним індикатором зрілості країни. Українська діаспора - збірне визначення української національної спільноти, що не проживає на території України, але почуває себе єдиним цілим з Батьківщиною. Як і для багатьох етнічних громад, що мешкають поза межами країни походження, для неї властиві внутрішні суперечності, трансформаційні інтеграційні або асиміляційні процеси. Для більш глибокого розуміння можливих шляхів розвитку української діаспори методологічно важливим є розмежування змістовних відмінностей понять «асиміляція» та «інтеграція». Під асиміляцією в соціології та етнографії розуміють втрату однією частиною соціуму (або цілим етносом) своїх відмінних рис і їх заміну на запозичені в іншій частині (іншого етносу). В цілому, це – етнокультурне зрушення в самосвідомості певної соціальної групи, що раніше представляла іншу спільність стосовно мови, релігії чи культури. Відмінним за своєю суттю є поняття «інтеграція», тобто поєднання, взаємопроникнення, що є процесом об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле, взаємозближення й утворення взаємозв'язків. Культурна інтеграція вказує на те, якою мірою певна група або субкультура входить до суспільства загалом. Максимальна культурна інтеграція є ціллю переважної більшості груп і субкультур, оскільки, чим більше вони культурно інтегровані, тим вірогідніше, що їх визнають в суспільстві. Поняття культурної інтеграції може бути розкрито через її розгляд як змінної величини, яка варіює залежно від ступеня залученості етносу до загальної культури суспільства від абсолютного її схвалення до повного відчуження [8]

Історія міграції українців до Естонії розпочалася ще на початку ХІХ ст., однак найбільший їх потік до країни намітився лише після Другої

світової війни. Цей процес був зумовлений прибуттям значної кількості молодих робітників на всесоюзні будови господарського комплексу, плановим розподілом випускників вищих навчальних закладів на провідні промислові підприємства, в заклади соціальної сфери та наукові установи. Оскільки прибалтійські республіки у колишньому Радянському Союзі залишались осередком відносно більших демократичних свобод, сюди також приїздила українська творча інтелігенція. Нарешті, багатьом репресованим українцям після відбуття терміну покарання у в'язниці чи на засланні не дозволяли повернутися на Батьківщину, тому вони оселялися в інших місцевостях, у тому числі й в Естонії. В останні десятиріччя українська громада країни поповнюється за рахунок трудових мігрантів.

Найбільшої чисельності українська громада в Естонії досягла у 1990 р. - 48,3 тис. чоловік (рис.1). У зв'язку з відновленням країною незалежності впродовж 1991-2000 рр. майже 40% українців залишили Естонію і повернулись на Батьківщину або ж виїхали до Росії чи інших пострадянських республік. Нині українська діаспора Естонії за чисельністю осіб посідає друге місце після російської. Вона налічує понад 27,7 тис. осіб, з яких лише близько 15% мають українське громадянство. У переважній більшості – це люди робітничих спеціальностей. Місцями їх компактного проживання є міста Таллінн, Нарва, Сілламяе, Кохтла-Ярве, Йихві, Тарту, Маарду, Пярну. Сучасний рівень чисельності українців досить стабільний, переважна частина громади найближчим часом виїздити з Естонії не має наміру.

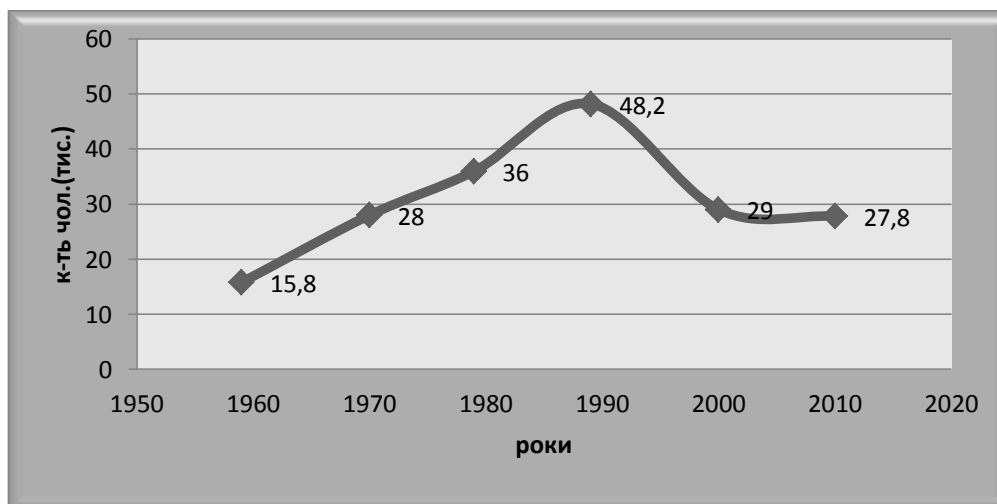

Рис 1. Динаміка чисельності української громади в Естонії 1959- 2010 рр. [4,5]

Українська спільнота Естонії, як і інших балтійських країн, істотно відрізняється від аналогічних громад держав Європейського Союзу. До країн Європи (Іспанії, Португалії, Італії, Греції, Польщі та ін.) українці приїждять з метою пошуку роботи переважно по туристичних візах. По закінченні строку дії таких віз, перебування громадян України на території цих держав вважається нелегальним. В Естонії ж практично всі місцеві

українці є постійним населенням і живуть в країні на абсолютно легальних підставах. А тому вони можуть користуватись усім спектром громадянських прав, визначених законодавством країни.

Організаційне становлення української громади в Естонії відбулося у 1988 р., з появою Українського земляцтва Естонії, від якого згодом виокремилась група людей, що створили товариство "Просвіта". Фактично мав місце розкол в українській діаспорі, який наочно засвідчив її неоднорідність. У 2000-х рр. виникли дві самостійних структури - Асоціація українських організацій в Естонії та Конгрес українців Естонії, до складу яких входить 28 українських національно-культурних товариств, що є нечисельними, адже кожне з них об'єднує не більше 50-70 чоловік.

Загалом на сьогодні в Естонії функціонує понад 120 національних культурних товариств, діяльність яких організаційно та фінансово підтримується Міністерством освіти і науки та Міністерством культури Естонської республіки. Крім того, національні культурні товариства отримують фінансову допомогу від місцевих органів самоврядування [3]. Конгрес українців Естонії співпрацює з естонськими міністерствами народонаселення, закордонних справ, культури, освіти, міськими органами влади в Україні та Естонії, Центром українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка та іншими структурами. Налагоджена співпраця з парламентською групою Естонія-Україна, яка допомагає у вирішенні багатьох питань та організації заходів.

Незважаючи на відсутність в Естонії єдиного центру української національної спільноти, зазначені організації активно співпрацюють між собою, створюючи у разі потреби координаційні органи, пріоритетним напрямком діяльності яких є проведення культурно-просвітницької роботи серед членів українських громад. Відзначаються знаменні дати з історії України та життя її видатних діячів, організовуються дні української культури, концерти художніх колективів, лекції, фотовиставки, вечори, презентації книг, святкуються традиційні українські свята. У таких містах як Маарду, Нарва, Ойзу, Таллінн постійно працюють недільні школи для дітей різного віку, де вивчається українська мова, обряди, народні промисли, готуються програми для виступів на різних заходах.

Серед представників наукової, культурної та мистецької еліти Естонії багато українців, що ведуть активну культурно-просвітницьку діяльність у середовищі української громади. Це скульптор І. Зубака, художники А. Страхов, Я. Іло, А. Лютюк, Н. Винник, актори Є. Гайдук та О. Івашкевич, музикант Р. Трочинський, театральний режисер Ю. Михайльов, історик Б. Дубовик, професор слов'янської філології Тартуського університету О. Дуліченко та викладач цього ж університету Л. Дуліченко, професор, зав. кафедри міжнародного і порівняльного права Міжнародного Університету Audentes ТТУ Є. Цибуленко, організатор «Сорочинського ярмарку» в м. Маарду М. Швець та ін. Вплив цих визначних особистостей важко переоцінити, оскільки, саме еліта формує

цінності суспільства, способи його мислення, концентрує увагу на життєво важливих проблемах громади та середовищі її існування.

Разом з тим, українська діаспора Естонії має низку проблем, що перешкоджають її повноцінному розвитку. В країні практично відсутні україномовні засоби масової інформації. Громада володіє лише одним культурно-інформаційним центром, що знаходиться у столиці країни Таллінні. В радіоефірі представлена єдина щотижнева програма «Червона калина», а видавництво друкованої газети «Струни» призупинене за браком коштів. Основними джерелами інформації про події у світі та, зокрема, в Україні, залишаються підпорядковані російським медіакорпораціям телекомунікаційні засоби, якими, здебільшого, подається тенденційна інформація – «Первый Балтийский канал», «РТР-Планета», «НТВ». Суб'єктивне висвітлення подій подають також російськомовні друковані засоби масової інформації – «МК-Эстония», «День за днем» та ін.

В країні, а особливо в її регіонах, недостатня кількість навчальних центрів, в яких вивчається українська мова. Це при тому, що незнання рідної мови у діаспорі набуває загрозливих обсягів. Українську мову визнає рідною лише трохи більше 40% естонських українців, тоді як у побуті нею послуговується істотно менша кількість людей. Приблизно такий же відсоток українців володіє естонською мовою [2]. Незначна кількість родин виховує у дітей почуття належності до української нації. Через незнання естонської мови українці, як правило, віддають дітей до російських шкіл, асимілюючись таким чином з російською діаспорою. В естонське суспільство краще інтегруються, зберігаючи свою національну свідомість, українці, що живуть у сільській місцевості та в малих містечках, а також у центральних та південних регіонах країни [6].

Близько 40% українців визнають себе віруючими людьми, переважна більшість яких (87%) сповідує православну релігію. Українська парохія представлена лише Українською греко-католицькою церквою. Українці, що не є греко-католиками, відвідують Російську православну церкву, де відповідно асимілюються з російськомовним населенням.

Значна частина російськомовної спільноти Естонії, попри титанічні зусилля влади країни, й досі не відчувається складовою естонської політичної нації і не бажає приймати естонське громадянство [7]. Це можна пояснити імперською ментальністю, що була сформована за часів СРСР, а також сучасною російською пропагандою, яка здебільшого впливає на непрацевлаштованих громадян. Люди, котрі досконало не володіють естонською мовою, виявляються неконкурентоспроможними на естонському ринку праці і своє становище переважно пов'язують з дискримінаційною політикою влади країни.

Українці, що мешкають в Естонії, у своїй більшості не інтегруються до естонського суспільства, а асимілюються з російською спільнотою. Одна із причин такого процесу полягає у тому, що Росія приділяє значно більшу увагу фінансуванню програм щодо підтримки своїх закордонних

громадян, аніж Україна. Асиміляції українців з російським етносом Естонії значною мірою сприяє близькість мов та релігійної належності обох народів. Вагомим чинником є певна пасивність естонських українців. Нині до українських організацій залучена незначна їх частка (2 - 4%). Це переважно пов'язано з позицією більшості пересічних українців як споживачів національно-культурного продукту, аніж свідомо налаштованих представників діаспори, що прагнуть своєю діяльністю принести користь усій спільноті. Зрештою, успішній діяльності української діаспори в Естонії перешкоджає недостатній рівень її наукового дослідження – динаміки, структури, регіонів походження і сучасного розселення, потреб, політичних уподобань, ціннісних орієнтацій тощо.

Незважаючи на те, що у 2012 р. уряд України прийняв постанову «Про затвердження Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року» загальні обсяги фінансування якої на весь її період (4 роки) становитимуть близько 13 млн. дол. США [1], на практиці матеріальна допомога українським співвітчизникам в Естонії практично відсутня. Це пояснюється, з одного боку, недостатньою кількістю самих коштів та невизначеністю головного органу управління української діаспори в Естонії, з іншого. Через відсутність стратегії залучення українських бізнесменів для підтримки діаспори на базі спеціально створених пільгових засад ведення підприємницької діяльності, позиція останніх залишається пасивною.

Подальший розвиток діаспори Естонії, збереження її національної ідентичності можливе шляхом забезпечення постійного зв'язку з Україною на всіх рівнях – державних органів влади, місцевих самоуправлень, товариств, колективів. Важливим є проведення роботи з об'єднання української громади країни через залучення її окремих структур – Асоціації українських організацій в Естонії та Конгресу українців Естонії - до проведення спільних культурно – масових заходів. Для більш глибокого аналізу проблемної ситуації необхідне вирішення питання організації науковими закладами України всебічного дослідження української громади Естонії. Одним із пріоритетних завдань залишається налагодження інфраструктури українського національного життя в естонському суспільстві, яка включала б створення в усіх регіонах центрів української культури, недільних шкіл, діяльність засобів масової інформації тощо. Загалом потрібно здійснити переорієнтацію соціально-культурних проектів з популяризації української мови серед естонського населення на її розвиток в україномовному середовищі. Виховання національної свідомості можливе через створення молодіжних об'єднань, а також організацію програм з обміну для студентів вищих навчальних закладів і учнів старших шкіл разом з підготовкою кваліфікованих кадрів для роботи з молоддю.

Найважливішим аспектом розвитку діаспори є налагодження повноцінного фінансування громад Україною, в якому особливу увагу слід приділити усуненню корупційних схем роботи для гарантування надходження коштів до українських організацій. Одним із напрямків

фінансової підтримки української спільноти в Естонії є також залучення українських підприємців-інвесторів для реалізації соціально-економічних програм. Це можуть бути інвестиції з метою відновлення промисловості (створення підприємств з українським капіталом і кадрами) в районах концентрованого проживання української діаспори. Такі проекти сприятимуть зростанню добробуту українського населення і, як наслідок, позитивно впливатимуть на збереження або формування української ідентичності. Важливим напрямком роботи діаспори є максимально можливе просування українців до органів влади всіх рівнів для політичного лобювання інтересів української громади в Естонії. Одним із вагомих кроків до об'єднання української спільноти в Естонії може також стати заснування першої української Православної парохії.

Висновки. Громада українців Естонії є типовим продуктом радянської системи з її політикою інтернаціоналізації (по суті денационалізації). Нині для неї характерні високий рівень безробіття, невизначеність статусу громадянства, недостатнє володіння мовою титульної нації, незнання мови і культури власного народу. Асиміляційні процеси в українській спільноті становлять загрозу повної втрати національної пам'яті в наступних поколіннях. Не відчуваючи належності до українського народу, не прагнучи поширення української культури, втрачаючи самоідентичність, українці в більшості не інтегруються до естонського суспільства, а асимілюються з більш організованою домінуючою російською громадою. Українські національно-культурні організації в умовах докорінно відмінного етнокультурного середовища ведуть наполегливу роботу щодо збереження та відновлення мови, традиції, обрядів, ремесел народу. Для України підтримка співвітчизників за кордоном є важливою складовою національної безпеки, одним із безумовних пріоритетів її зовнішньої і внутрішньої політики. Завдання влади полягає у створенні і підтримці умов, що будуть сприяти інтеграції українців в естонське суспільство з обов'язковим збереженням відчуття належності до українського народу, вихованням у молодого покоління шанобливого ставлення до його культури і традицій.

Використані джерела:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми співпраці із закордонними українцями на період до 2015 року» від 18.07. 2012 № 682. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/682-2012-%D0%BF>
2. Українська діаспора: проблеми дослідження: Матер. міжнар. наук. конф., Острог, 22–23 травня 2006 р.- Острог, 2007р.
3. Хорошенко С. Україна – Естонія: Співробітництво в галузі культури, освіти та науки// Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. - 2012.- № 4(14).
4. Eesti statistika [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://www.stat.ee/34267>
5. Всесоюзная перепись населения 1959 года. Национальный состав населения по республикам СССР [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://demoscope.ru/weekly/ssp/sng_nac_59.php?reg=5
6. Глава Конгресса украинцев Эстонии: Украинская власть старается расколоть диаспору в Европе//ЛІГАБізнесІнформ . – 2011. – 18 квітня [текст]. - Режим доступу: <http://news.liga.net/interview/politics/531485-glava-kongressa-ukraintsev-estonii-ukrainskaya-vlast-staraetsya-raskolot-diasporu-v-evrope.htm>

7. Национальные меньшинства в Эстонии: События в Грузии предупреждают о планах России//Uusi Suomi . – 2009 . – 13 травня [текст]. - Режим доступу: <http://www.inosmi.ru/world/20090513/249026.html#ixzz2b76uQq1Q>

8. Подольська Є., Подольська Т. У чому сутність культурної інтеграції та асиміляції?// Соціологія: 100 питань-100 відповідей. [Електронний ресурс] .- Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16790422/sotsiologiya/u_chomu_sutnist_kulturnoyi_integratsiyi_asimilyatsiyi